

* Η έναρξη της συζήτησης μεταξύ επιστημόνων από τις δύο χώρες για ένα εγχείρημα το οποίο εκ πρώτης όψεως φαντάζει απραγματοποίητο

Κοινό βιβλίο Ιστορίας για Έλληνες και Τούρκους;

Πώς θα μπορούσαν να εκλείψουν τα στερεότυπα που συντηρούν την εχθρότητα μεταξύ των δύο λαών

ΝΟΤΑ ΤΡΙΓΚΑ

Θα μπορούσαν οι έλληνες και οι τούρκοι μαθητές να διδάσκονται από κοινά βιβλία ιστορίας; Ιστορικό παράδοξο; Νοσηρή φαντασία; Ευσεβής πόθος; Σε τέτοια δύσκολα εγχειρήματα δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις, σπεύδουν να διευκρινίσουν έλληνες και τούρκοι ιστορικοί που παραδέχονται ότι ένα κοινό ελληνοτουρκικό ή - γιατί όχι; - και διαβαλκανικό σχολικό βιβλίο ιστορίας δεν μπορεί από τη μία ημέρα στην άλλη να ενταχθεί στην παιδαγωγική ύλη των ελληνικών σχολείων και εκείνων των γειτονικών μας χωρών. Η αναγγελία της συμφωνίας μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας για τη συγγραφή ενός κοινού βιβλίου ιστορίας που θα διδάσκεται σε μαθητές από 11 ως 14 ετών στις δύο χώρες θα μπορούσε, ωστόσο, να αποτελέσει την αφορμή για να ανοίξει και στην ελληνική κοινωνία μια συζήτηση, που παρά τις δυσκολίες δεν έπαψε να απασχολεί σταθερά τα τελευταία χρόνια την επιστημονική κοινότητα. Η δυσκολία του εγχειρήματος είναι δεδομένη, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η συγγραφή ενός ανάλογου βιβλίου, αν όχι άμεσα, τουλάχιστον στα επόμενα χρόνια, είναι αδύνατη, όπως επισημαίνουν έλληνες επιστήμονες. Απαιτούνται, βέβαια, πολλές προϋποθέσεις για να είναι το συγκεκριμένο βιβλίο έγκυρο επιστημονικά και χρήσιμο παιδαγωγικά, τονίζουν.

Μαθητές από την Κωνσταντινούπολη και μαθήτριες από τη Θεσσαλονίκη παρελαύνουν κάτω από τις σημαίες τους. Το εθνικό μίσος υφέρπει στα σημερινά σχολικά βιβλία των δύο χωρών

«Ένα βιβλίο πάντα μπορεί να γραφτεί» επισημαίνει η ιστορικός και αναπληρώτρια καθηγήτρια ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου κ. **Χριστίνα Κουλούρη**. Αρκεί να τηρηθούν οι ακόλουθες απαραίτητες προϋποθέσεις:

* Η υπογραφή διακρατικής συμφωνίας που θα προβλέπει τη χρησιμοποίησή του επισήμως ως σχολικού βιβλίου.

* Η αποδοχή των συγγραφέων του βιβλίου, αλλά και αυτών που θα τους ορίσουν.

* Η διασφάλιση της επιστημονικής εγκυρότητας του εγχειρήματος.

Επιπλέον, όπως παρατηρεί ο ιστορικός και σύμβουλος του Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ) κ. **Β. Κωφός** στο πλαίσιο του υφιστάμενου

εκπαιδευτικού συστήματος ο έλληνας έφηβος, ένας μαθητής στη Β' Λυκείου για παράδειγμα, έχει ήδη σχηματίσει εικόνα για τους γείτονές του. Έτσι, «αν στα 16 ή στα 17 του έχει και ένα βιβλίο που του λέει κάτι άλλο, δεν θα έχει να του προσθέσει και πολλά πράγματα. Ο τρόπος που αντιμετωπίζουμε τους γείτονές μας είναι αποτέλεσμα μιας γενικότερης παιδείας και αντίληψης και όχι ενός βιβλίου».

* Η πολιτική βούληση

Ωστόσο, ο κ. Κωφός επισημαίνει ότι, αν πράγματι υπάρχει πολιτική βούληση για ένα τέτοιο βιβλίο, τότε η συγγραφή του θα πρέπει να ανατεθεί στους επαίοντες, στους επιστήμονες κ.ά. Και θα πρέπει να υιοθετεί τις βασικές αρχές και τα στάνταρ που έχουν τεθεί από την UNESCO και το Συμβούλιο της Ευρώπης, που για δεκαετίες τώρα ασχολούνται με το ζήτημα της προσέγγισης της ιστορίας.

Ο ιστορικός και ομότιμος διευθυντής Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών κ. **Β. Παναγιωτόπουλος** θεωρεί ότι στην περιοχή των Βαλκανίων δεν έχουν λειτουργήσει ούτε η επιστήμη ούτε οι θεσμοί έτσι ώστε να είμαστε έτοιμοι, ως χώρα, για μια τέτοια συνεργασία με κάποιον από τους γείτονους μας.

Από την πλευρά του ο ιστορικός και καθηγητής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κ. **Β. Κρεμμυδάς** υποστηρίζει ότι «*ακόμη και αν θεωρήσουμε ότι είναι δυνατόν να ευδοκιμήσει το πείραμα της Γαλλίας και της Γερμανίας, στην περιοχή μας δεν μπορεί να εφαρμοστεί*». Και αυτό, διευκρινίζει ο κ. Κρεμμυδάς, για δύο λόγους:

* Υπάρχουν ακόμη «ανοικτές πληγές» ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Τουρκία. Παραδείγματος χάρη, παραβιάσεις εναέριου χώρου, διεκδικήσεις υφαλοκρηπίδας κτλ. Τέτοιου είδους γεγονότα δεν είναι δυνατόν να συνταιριαστούν, γιατί τότε δεν θα έχουμε να κάνουμε με ιστορία, αλλά με ένα είδος σύμβασης.

* Τα ιστορικά «αμαρτήματα» κάθε χώρας δεν μπορούν να ενταχθούν μέσα σε ένα πλαίσιο του λεγόμενου «πολιτικά ορθού», γιατί έτσι θα οδηγηθούμε σε ένα είδος συμψηφισμού και όχι επιστήμης. «*Ακόμη και αν πούμε ότι θα ασχοληθούμε με ό,τι μας ενώνει και όχι με ό,τι μας χωρίζει, τότε αυτό δεν είναι ιστορία*» αναφέρει ο κ. Κρεμμυδάς.

* Τι προτείνουν οι ιστορικοί

Με βάση αυτά τα δεδομένα και το εκπαιδευτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινούνται οι βαλκανικές χώρες, τι θα μπορούσε πραγματικά να γίνει; «*Κάθε εθνική ιστοριογραφία να ψάχνει πραγματικά την αλήθεια της*» επισημαίνει ο κ. Κρεμμυδάς. «*Δύο δρόμοι υπάρχουν*» αναφέρει ο κ. Παναγιωτόπουλος:

* Η συρρίκνωση του εθνικιστικού πνεύματος μέσα από τα σχολικά βιβλία όλων των βαλκανικών χωρών. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να γίνει τόσο από κάθε χώρα χωριστά όσο και σε συνεργασία μεταξύ τους.

* Θα μπορούσε να υπάρξει μια κοινή ιστορία όλων των βαλκανικών χωρών η οποία θα αποτελούσε συμπληρωματικό σχολικό εγχειρίδιο στο μάθημα της ιστορίας. Το εγχειρίδιο αυτό θα στηριζόταν με έναν ιδιοφυή τρόπο στη βυζαντινή και οθωμανική κληρονομιά των χωρών αυτών. Η άμβλυση του εθνικιστικού πνεύματος επιτυγχάνεται με πιο έγκυρο τρόπο όταν συμμετέχουν πολλές χώρες και πολλοί ιστορικοί απ' ό,τι μόνο δύο χώρες, για τη δική μας περίπτωση.

Η κυρία Κουλούρη θεωρεί ότι μόνον ως παράπλευρο ανάγνωσμα, ως μάθημα επιλογής, ίσως θα μπορούσε να υπάρξει ένα βιβλίο για τη βαλκανική ιστορία. «*Συγγραφείς από πολλές χώρες εκ των πραγμάτων μπορούν να εξασφαλίσουν την πολυφωνία. Ένα συλλογικό έργο μπορεί να διαθέτει κάποια εχέγγυα*» τονίζει χαρακτηριστικά.

* Τα γεγονότα... τριβής

Η ιστορία των χωρών της Βαλκανικής και ιδιαίτερα η ιστορία της Ελλάδας και της Τουρκίας χαρακτηρίζεται από μια σειρά συγκρουσιακών γεγονότων, όπως για παράδειγμα η Ελληνική Επανάσταση, η Μικρασιατική Καταστροφή, ενώ έχει και ένα μεγάλο ανοικτό μέτωπο, το Κυπριακό. Μία από τις μεγάλες δυσκολίες του ενδεχομένου ύπαρξης ενός κοινού βιβλίου ιστορίας είναι το πώς θα προσεγγισθούν τέτοιου είδους θέματα. Ένας τρόπος με τον οποίο θα μπορούσαν να προσεγγισθούν τα μεγάλα συγκρουσιακά θέματα, επισημαίνει η κυρία Κουλούρη, είναι για παράδειγμα η ανάγνωση απομνημονευμάτων ενός τούρκου και ενός έλληνα στρατιώτη για το πώς έζησαν εκείνες τις μάχες, η ύπαρξη ενός κειμένου από ελληνική εφημερίδα και ενός από μια τουρκική κτλ. «*Εκτός από την πολιτική άποψη υπάρχει και η ανθρώπινη. Η φρίκη του πολέμου έχει τις ίδιες συνέπειες παντού*»

αναφέρει η κυρία Κουλούρη.

«Τα θέματα αυτά έχουν επιλυθεί από την επιστημονική κοινότητα» αναφέρει ο κ. Παναγιωτόπουλος *«αλλά δεν είναι εύκολο να μετατραπούν σε σχολική και παιδαγωγική ύλη. Από κάθε άποψη ένα τέτοιο εγχείρημα είναι δύσκολο»*. Στη δυσκολία του εγχειρήματος αναφέρεται και ο κ. Κρεμμυδάς. *«Πώς μπορούμε να συμφωνήσουμε, όταν το σημερινό τουρκικό κράτος στηρίζεται στη μικρασιατική εκστρατεία και η δική μας καταστροφή είναι η δική τους σημαία;»*.

«Ο μόνος τρόπος να αντιμετωπίσει κανείς τα θέματα αυτά είναι με δικούς του συγγραφείς» αναφέρει ο κ. Κωφός. Είναι αδύνατον να συγκεραστούν, εκτός και αν υπάρξει κάποια παράγραφος η οποία θα αναφέρει ότι μέσα στο πλαίσιο της εποχής οι Έλληνες αντιμετωπίζουν το θέμα αυτό με τον άλφα τρόπο και οι Τούρκοι με τον βήτα τρόπο.

ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

Οι δύο όψεις της ίδιας ιστορίας

1453 Η πτώση της Κωνσταντινούπολης

* Στα ελληνικά σχολικά βιβλία αναφέρεται ότι η «άλωση» της Κωνσταντινούπολης σήμανε τη «σκλαβιά» του έθνους αλλά και τη στασιμότητα και την οπισθοδρόμηση σε σχέση με την ευρωπαϊκή Δύση. «Η σκλαβιά άρχισε να σκεπάζει τον ελληνισμό» αναφέρεται χαρακτηριστικά.

* Αντίθετα, στα τουρκικά βιβλία χαρακτηρίζεται μια σημαντική «κατάκτηση» της Βαλκανικής, η οποία «ήταν επιθυμητή από τους λαούς της σε κοινωνικό επίπεδο, με την προσδοκία μιας δικαιότερης διοίκησης».

1821 Ελληνική επανάσταση

* Οι έλληνες μαθητές διδάσκονται ότι η Ελληνική Επανάσταση και ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας των Ελλήνων της εποχής «οδήγησε στη δημιουργία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους και έτσι τέθηκε τέλος σε μια εποχή σκλαβιάς και καταπίεσης».

* Οι τούρκοι μαθητές διδάσκονται ότι πρόκειται για μια από τις «εξεγέρσεις» στον χώρο των Βαλκανίων και αντιμετωπίζεται ως «εκδήλωση αγνωμοσύνης προς τους Οθωμανούς οι οποίοι κυβερνούσαν με δικαιοσύνη και ανοχή».

1922 Μικρασιατική Καταστροφή

* Για τα ελληνικά βιβλία ιστορίας «ελληνικά στρατιωτικά τμήματα αποβιβάστηκαν στην Ιωνία για την τήρηση της τάξης και την προστασία των χριστιανικών πληθυσμών». Η Μικρασιατική Καταστροφή που ακολούθησε οδήγησε στον «ξεριζωμό» χιλιάδων Ελλήνων από τα παράλια της Μικράς Ασίας.

* Για τα τουρκικά βιβλία ιστορίας πρόκειται για «επιθέσεις των ελληνικών στρατευμάτων κατά των αμάχων» και ο «απελευθερωτικός αγώνας του Κεμάλ Ατατούρκ» οδήγησε στη δημιουργία της τουρκικής δημοκρατίας. «Στις 9.9.1922 στη Σμύρνη οι Έλληνες ρίχτηκαν στη θάλασσα».

1974 Εισβολή του Αττίλα στην Κύπρο

* Στα ελληνικά σχολεία οι μαθητές μαθαίνουν ότι έγινε εισβολή τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο «και με εκτελέσεις και απάνθρωπες βιαιότητες τα τουρκικά στρατεύματα ανάγκασαν τους έλληνες κατοίκους να εγκαταλείψουν τις πόλεις και τα χωριά και να καταφύγουν στο υπόλοιπο νησί που απόμεινε ελεύθερο».

* Στα τουρκικά σχολεία οι μαθητές μαθαίνουν ότι ο τουρκικός στρατός έκανε «απόβαση ειρήνης» στο νησί «για να αποτραπούν επεισόδια εις βάρος των Τουρκοκυπρίων παρόμοια με εκείνα που έγιναν μετά το 1960».

Συνεργασία... κατά μόνας

* Τι έκαναν οι επιτροπές που έχουν συσταθεί για τη μετάφραση και τη μελέτη των σχολικών βιβλίων Ιστορίας

Μια πρώτη προσπάθεια προσέγγισης για την αναμόρφωση των σχολικών βιβλίων ιστορίας ξεκίνησε πριν από δύο χρόνια. Αλλά δεν έχει καρποφορήσει μέχρι στιγμής. Σε εκτέλεση ελληνοτουρκικού μορφωτικού προγράμματος συστάθηκε κοινή επιτροπή, για να εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται η ιστορία στα σχολικά βιβλία, στα πλαίσια του ελληνοτουρκικού διαλόγου. Στη συνέχεια, κάθε χώρα όρισε τους ιστορικούς που θα συμμετείχαν στη μεικτή επιτροπή και αντηλλάγησαν τα ονόματα μεταξύ των δύο μερών. Μετά τον ορισμό της επιτροπής Ελλάδα και Τουρκία αντήλλαξαν τα σχολικά τους βιβλία, για να μεταφραστούν και να μελετηθούν. Εκτοτε, στο πλαίσιο της ελληνοτουρκικής προσέγγισης σε θέματα παιδείας και πολιτισμού, έγιναν κάποιες συναντήσεις σε επίπεδο κρατικών αξιωματούχων, με τελευταία τη συνάντηση τον περασμένο Δεκέμβριο. Ουδέποτε όμως κάθησαν στο ίδιο τραπέζι έστω και για να γνωριστούν τα μέλη της επιτροπής που θα εξέταζε τα βιβλία.

«Η κάθε επιτροπή μέχρι τώρα δουλεύει μόνη της στη χώρα της. Δεν υπάρχει κανένας λόγος όμως να μην έχει αυτή η διαδικασία μεγαλύτερο εύρος στο έργο της» δήλωσε πριν από λίγες ημέρες ο υπουργός Παιδείας κ. **Π. Ευθυμίου**, μετά τη συνάντηση που είχε με τον τούρκο ομόλογό του κ. **Χ. Τσελίκ** στο περιθώριο της διάσκεψης των υπουργών Παιδείας του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ο κ. Ευθυμίου ανέφερε ακόμη ότι «δεν θα επιχειρήσουμε να γράψουμε ο ένας την ιστορία του άλλου, αλλά να κατανοήσουμε τον τρόπο που κάθε χώρα και κάθε λαός βιώνει την ιστορική του διαδρομή». Και πρόσθεσε ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος τα βιβλία να συντηρούν εχθρότητα ή μίσος, διότι είναι πολύ σημαντικό η μία χώρα να κατανοεί τη σκοπιά της άλλης.

* Η συζήτηση στα Βαλκάνια

Αλλά αν σε διακυβερνητικό επίπεδο δεν έχουν μέχρι στιγμής υπάρξει συναντήσεις ιστορικών και εμπειρογνομόνων, έλληνες και τούρκοι ιστορικοί συνεργάζονται σε μη κυβερνητικές πρωτοβουλίες ενώ δεν είναι λίγες και οι συνεργασίες σε επίπεδο πανεπιστημίων. Από μια τέτοια μη κυβερνητική συνεργασία έχει προκύψει η έκδοση «Clio in the Balkans» (Η Ιστορία στα Βαλκάνια) του Κέντρου για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, η οποία αποτελεί μια συλλογική προσπάθεια δύο ετών για μια σοβαρή προσέγγιση του θέματος της ιστορικής εκπαίδευσης στα Βαλκάνια.

Ιστορικοί και εκπαιδευτικοί από όλες τις χώρες των Βαλκανίων καταθέτουν τις απόψεις τους για την ιστορική εκπαίδευση στην περιοχή ενώ ένα κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στα εκπαιδευτικά συστήματα και στη διδασκαλία της ιστορίας. Από την Ελλάδα στην έκδοση αυτή οι εκπαιδευτικοί κυρία **Μαρία Ζωγραφάκη** και κ. **Τ. Πετρίδης** σημειώνουν ότι τα ελληνικά βιβλία ιστορίας είναι αυστηρώς εθνοκεντρικά. Σε αυτά υπάρχουν λίγα κεφάλαια για την ιστορία άλλων λαών και στενά συνδεδεμένα με εθνικά ζητήματα. Στα βιβλία του Λυκείου υπάρχουν αρκετά κεφάλαια για την ιστορία άλλων λαών, αλλά πολύ συχνά οι μαθητές δεν τα διδάσκονται. Το αποτέλεσμα αυτού του είδους σιωπής είναι η φτωχή γνώση και η άγνοια της ιστορίας των άλλων.

Από την τουρκική πλευρά οι καθηγητές ιστορίας κυρίες **Ντιλάρα Καχιάογλου**, **Αϊσέ Τσετινέρ** και κκ. **Χ. Καγιά**, **Μ. Οζτούρκ** επισημαίνουν ότι τα βιβλία ιστορίας της χώρας τους έχουν ανάγκη από μια πλουραλιστική αντίληψη της ιστορικής εκπαίδευσης. Μέσα από τα βιβλία, υποστηρίζουν, δεν ενθαρρύνονται οι αναλυτικές και ερευνητικές ικανότητες των μαθητών, οι οποίοι, αντί να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη, γίνονται απλώς αποδέκτες (believers). Η ιστορική εκπαίδευση είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πολιτική ως ένα είδος «ψυχολογικού πολέμου». Στα βιβλία ιστορίας ακόμη υπερισχύει ο φρονηματισμός ενώ η αντίληψη που επικρατεί είναι ότι η Τουρκία «περιβάλλεται από εχθρούς».